

Andorra ja no pot ser una illa

El mannà de la neu aguanta avui una economia, l'andorrana, que veu com el comerç, pilar dels "trenta anys gloriosos", s'estanca. En aquest segon reportatge dels tres que dediquem al país dels Pirineus, intentem esbrinar les claus d'un futur encara per definir.

Entre els falsos tòpics que, de portes enfora, han envoltat la imatge d'Andorra, a més a més d'aquell que la convertia en el paradís de la catalanitat, hi ha hagut, i encara hi ha, una visió del petit país del Pirineu com una terra de potentats. A forjar aquesta imatge, hi han contribuït tant els Mercedes que des de fa molts anys han passejat els andorrans per les carreteres dels països veïns com, en el camp dels indicadors econòmics, un PIB per càpita altíssim, que per al 1995 un informe de la Cambra de Comerç andorrana —a manca d'un PIB oficial del govern— ha estimat en 2.313.000 pessetes, un 30% superior al de l'estat espanyol del mateix any.

Però, com en tants altres aspectes referents a aquest atípic país que és Andorra, cal destriar el gra de la palla. En primer lloc, cal dir que tota possible estimació del PIB serà per sota de les xifres reals mentre no s'hi comptin una bona colla de rèdits no controlats oficialment, i en segon lloc cal fer notar que l'acumulació de riquesa recau, com a molts pocs països del món i amb una redistribució irrisòria, en unes poques mans, que no són ni de bon tros les de tots els andorrans, i que en alguns casos no són ni tan sols mans andorranes.

I una altra matisació que cal introduir-hi encara a l'hora de considerar la riquesa del país en conjunt és l'escàs marge de maniobra d'un estat que ha crescut en necessitats molt per damunt del que ha crescut en recursos i que té un endeutament de 22.000 milions de pesse-

tes, una xifra que genera enormes despeses financeres i que s'acosta a la d'un pressupost anual, que el 1996 va ser de 25.000 milions.

"¡Aquí Radio Andorra!" Quan, en els temps més foscos del franquisme, els catalans sintonitzaven aquella emissora en llengua castellana que radiava cançons de Conchita Piquer i que parlava cada

ment de tota mena de productes acabats i de components industrials que molts comerciants i fabricants catalans van saber aprofitar com un baló d'oxigen enmig de l'aïllacionisme de l'època. Una activitat d'import-export feta a base de llicències oficials o mitjançant el pur i simple contraban que va fer el ple durant més de vint anys i que en l'endemig s'havia d'ampliar "in situ" de manera espectacular amb la proliferació de l'automòbil i el creixement del turisme comercial.

Els darrers anys 50 i tota la dècada dels 60 van ser els anys gloriosos del niló, del duralex i de les olles de pressió —per esmentar tres productes emblemàtics— que eren venuts com bresques en els comerços, a més a més d'unes altres exquisideses com els cigars elaborats al país, el sabó d'olor francès, la xocolata belga o els mocadors de seda italians, mentre que, provinents del país veí del nord, els francesos, també en plena postguerra, carregaven de llaunes de conserves gallegues, restos de cabeces d'all o ampolles de la seva marca preferida de pastís comprades a un preu *bon marché*.

Andorra va passar de 363 negocis registrats el 1946 i 533 el 1960 a 1.578 el 1970. Aquest era el preludi d'un més gran creixement en les dues dècades posteriors, en què el nombre de negocis augmentà en progressió geomètrica fins a situar-se en 5.924 el 1992 després d'un període, el dels últims anys 80, en què el país va rebre el seu rècord de visitants, xifrat en 10 milions a l'any.

L'informe anual de la Cambra de Comerç d'Andorra de l'any 1995 confirma la pèrdua de competitivitat del comerç.

vesprada uns minuts en català, i en què una simpàtica locutora engagava amb una peculiar cadència musical l'emblemàtica frase "¡Aquí Radio Andorra!", el país andorrà es trobava en ple despertar del seu miracle econòmic. Els anys 40 i 50 van representar la inflexió d'un país agropastoral vers un model comercial basat en l'explotació del diferencial fiscal, i dels consegüents millors preus, respecte dels països veïns. L'autarquia de la postguerra espanyola va ser el tret de sortida d'una acumulació de capital provinent del subministra-

Va ser el 92 l'any en què, segons tots els indicadors, el creixement comercial va tocar sostre i es va posar de manifest un principi d'esgotament del model basat en el diferencial de preus, en què els productes estrella dels anys 70 i 80 havien estat els aparells electrònics, els licors, el sucre i el formatge. Però la diversificació havia començat feia anys amb el coixí providencial d'un mannà caigut del cel.

El mannà de la neu. Quan, a la darrerria dels anys 40, Francesc Viladomat –fill de l'escultor català refugiat Josep Viladomat– va construir el primer telesquí al port d'Envalira, poc es podia pensar que la seva acció seria pionera en una activitat que, a partir de la dècada dels 70, s'havia d'afegir com un complement d'importància creixent al desenvolupament de l'economia andorrana fins a esdevenir-ne un pilar fonamental.

“L'or blanc” és avui un coixí que alimenta tota l'economia i que en certa manera aguanta la transició cap a un model que pel costat del comerç no serà mai més el que era i que apunta cap a una necessària

especialització. Amb cinc estacions d'esquí, un centenar de telesquís i telecadires i més de 200 quilòmetres de pistes, Andorra s'ha configurat en vint anys com la concentració més gran del Pirineu en oferta d'esports de neu.

Però aquest gegant pot revelar-se amb els peus de fang si no els asenta sòlidament a terra i no oxigena tots els seus òrgans que acusen símptomes d'atròfia. L'informe anual de la Cambra de Comerç corresponent al 1995 confirma la pèrdua de competitivitat del comerç (quants catalans no han dit, aquests darrers anys, que “Andorra ja no és el que era?”) i n'atribueix la causa principal a factors estructurals: mentre que l'hoteleria i els serveis turístics han crescut notablement aquests últims anys, el comerç perd importància i la construcció i la indústria van clarament a la baixa. Es dibuixa així en la demanda una tendència cap a la transformació d'Andorra en un país turístic on el sector dels serveis turístics sigui el predominant i el comercial el complementari. Però, és possible sense dolor aquesta transició llargament anunciada

i que encara no ha trobat el deslligador ordenador i planificador?

Un desgavell. La saviesa popular és font de tota ensenyança. El diccionari d'Alcover i Moll, en la seva entrada “Andorra”, defineix aquesta locució: “Esser Andorra: esser un desgavell, una confusió”. I ho exemplifica amb una citació extreta d'una obra del dramaturg Emili Vilanova datada el 1907. També podem trobar la mateixa expressió en alguns diccionaris francesos. Ve de molt lluny, doncs, la percepció d'Andorra com una mena de país de Xauxa. Segurament que és una percepció històricament injusta, nascuda de l'observació d'una societat poc reglamentada, amb una llibertat d'acció interna que els veïns del nord i del sud podien trobar xocant, si no envejable. Una desreglamentació i una llibertat d'acció que, juntament amb una altra reconeguda virtut, la de saber “fer l'andorrà” –que Alcover i Moll defineixen

Els últims anys 80, Andorra va rebre el seu rècord de visitants, amb uns deu milions l'any. A començament de la dècada dels 90 va aturar-se el creixement comercial. Actualment, el país rep uns sis milions de persones cada any. (Foto: Arxiu / Actual)

ARXIU / ACTUAL

com “fer el desentès” i que daten amb un exemple de Bosch de la Trinxeria del 1887!–, ha permès a aquest poble pirinenc de fer la viuviu fins a les portes del segle XXI.

El que sí que és veritat és que el modern creixement d'Andorra s'ha fet amb molt poca organització i planificació, vivint senzillament al dia, obrint les botigues de bon matí i rebent a gavadals els compradors àvids de buidar la cartera fins a l'últim bitllet de mil. Això ha estat així mentre el creixement de les importacions –i, per tant, de les vendes– ha estat de

Andorra està millorant les seves relacions amb els països veïns. Des de juliol de l'any passat, la duana andorrana funciona també com a duana exterior europea.

Una muralla a Arinsal

D'aquí a un temps –el just per a construir una obra els treballs preliminars de la qual ja han estat adjudicats– els turistes que passin amb cotxe cap al fons de la vall d'Arinsal, camí de l'estació d'esquí, es trobaran amb un canvi radical en el paisatge, on haurà aparegut una muralla de ciment de dimensions colossals: 325 metres de llargada, 30 metres de gruix, i alta com una casa de cinc pisos. La carretera s'enfonçarà, per travessar-la, en un túnel de 180 metres de llargada. No es tracta pas de fer la competència a la muralla de la Xina, sinó de l'anomenat "dic d'Arinsal" que ha

de servir per contenir possibles allaus.

La història arrenca de la baixada de l'allau de les Fonts, el febrer de l'any passat, que va envestir alguns edificis, va destruir-ne una part i va colgar de neu tota la zona de peu de pistes de l'estació d'esquí, just després que fossin desallotjades més de tres-centes persones i sense que ningú patís –per obra de la divina providència, com va escriure Joan Becat– de danys personals.

En realitat, però, la història comença molt abans, quan fa més de deu anys es van construir els edificis afectats en una coneguda zona d'alt risc, per-

què els promotors van forçar les autoritzacions oficials malgrat els advertiments i l'oposició dels veïns de la parròquia.

Arran d'això, la secció satírica d'una publicació ha pogut escriure: "No és veritat que primer s'estudiïn les condicions del terreny i després els promotors paguin la protecció de l'allau i els blocs de pisos. La veritat és que ningú no estudia res, els promotors venen els blocs de pisos sobre plànols, després baixa l'allau i més tard, la protecció, la paga la Padrina".

La Padrina, a Andorra, és el diner públic. **A. V.**

Des de fa anys, a Andorra només operen uns pocs bancs en règim d'exclusiva concedida pel Consell General. Una sèrie de lleis bancàries en procés d'elaboració permetran la instal·lació de noves entitats.

ARXIU / ACTUAL

prop del 25% anual entre el 1960 i el 1990 i la població passava en el mateix període de 10.000 a 50.000 habitants, mentre es desenvolupava el boom de la construcció –lligat tant al creixement turístic i demogràfic com a les inversions procedents en bona part de l'evasió fiscal dels països veïns– i mentre es generaven uns dèficits en infraestructures que un estat amb baixa fiscalitat no era capaç de satisfer.

L'Andorra d'avui potser no és un desgavell, però sí que és un cos desballestat que necessita una operació organitzadora d'abast global. Els andorrans en són conscients i d'uns anys ençà proliferen els fòrums on es parla de crisi estructural, d'insuficiència d'infraestructu-

res, de necessitat d'avançar ordenadament cap a un nou model econòmic. Però, de moment, ningú no posa el cascavell al gat.

A la recerca d'un nou model.

En el fons, el debat té encara molt de xoc entre el caciquisme i l'economia productiva, entre el parroquialisme i una visió global de país, entre els interessos particulars i la primacia de les necessitats col·lectives. Amb l'entrada de l'estat espanyol al Mercat Comú, Andorra iniciava fatalment el camí de deixar de ser una illa dins d'Europa. L'opció constitucional –forçada el 1990 per Europa mateix– s'ha revelat com una arma de dos talls: el nou règim ha transformat

el país en un estat de dret i n'ha permès el reconeixement internacional, però alhora li exigeix rigor, competitivitat i bon veïnatge. I, naturalment, la fi de tot privilegi.

El 1993, amb el patrocini del govern i la participació de les forces vives del sector empresarial, professional i bancari, es va elaborar un pla estratègic, dirigit per un prestigiós professor suís, Cuno Pümpin, que va diagnosticar, per als diversos sectors, les capacitats fonamentals i va dibuixar les polítiques a desenvolupar. L'objectiu general del pla va quedar fixat en la frase: "Andorra és un centre de serveis que ofereix productes i prestacions d'alt valor afegit en un entorn de qualitat". Això volia dir: manteniment d'una fiscalitat baixa, dotació d'infraestructures, formació de recursos humans, cooperació amb l'exterior, gestió ambiental, desplegament legislatiu i promoció d'empreses innovadores.

Dos anys més tard es va redactar un pla d'accions que desenvolupava les polítiques parcials entorn d'aquell objectiu general. I bé, avui, dos anys més tard que veïes la llum el pla d'accions, no existeix encara cap mecanisme impulsor, organitzador i regulador d'aquelles bones intencions i avaluador del seu compliment. I els problemes es multipliquen, com un

ARXIU / ACTUAL

centpeus, sobre la taula d'uns polítics tocats del mal de la ingovernabilitat que ha donat els darrers tres anys dos governs de signe diferent.

Els problemes se centren, d'una banda, en la necessitat de donar cos i viabilitat a aquest nou model econòmic; d'una altra banda, en la urgència d'arreglar el país en tots aquells aspectes estructurals en què s'ha vist desbordat per un creixement no planificat ni paït: des de l'ampliació de la xarxa viària, clarament insuficient, fins a les infraestructures escolars; des de l'ordenament d'un territori i d'un medi natural que fins fa ben poc no eren vistos com un fràgil bé comú sinó com un objecte a depredar, fins a la regulació de la immigració a fi d'evitar-ne una excessiva mobilitat que comença a prendre llocs de treball i dificulta la cohesió social; i, finalment, en la necessitat de trobar els recursos suficients perquè l'estat pugui actuar en la part que li correspon. Tot això dins el marc d'una altra urgència: la de la normalització en les obligacions de bon veïnatge envers Europa, especialment els dos estats veïns, un dels quals, l'espanyol, té classificada Andorra, des del 1991, dins la llista negra dels "paradisos fiscals".

Un paradís fiscal? De paradisos fiscals, n'hi ha de moltes classes, i no totes són igualment nocives per als països amb una fiscalitat homologada: com en les *ratios* bancàries, depèn dels vidres de les ulleres amb què es miren i dels paràmetres considerats. Evidentment, no és el mateix Singapur que les Bahames, Panamà que les Bermudes, Jamaica que Gibraltar. I en la llista de quaranta-vuit paradisos fiscals que té establerta el govern de Madrid no tot són repúbliques bananeres o colònies d'imperis vinguts a menys: hi figuren monarquies constitucionals tan respectables com Liechtenstein, o Luxemburg, país fundador de la Comunitat Econòmica Europea i actual membre dels Quinze.

Malgrat l'espina que té clavada el govern d'Andorra per aquesta classificació que la situa en posició desfavorable respecte a l'estat veí

del sud, no es tracta d'una classificació universal i vergonyant, sinó d'una relació d'interessos. Els noms d'Alfredo Kraus, Montserrat Caballé, Arantxa Sánchez Vicario, coneguts residents d'Andorra per evidents raons fiscals, devien tenir el seu pes en l'entrevista que va mantenir fa uns mesos el cap de govern Marc Forné amb el seu homòleg espanyol José Maria Az-

Andorra s'ha configurat en vint anys com la concentració més gran del Pirineu en oferta d'esports de neu.

nar quan l'andorrà li feia avinent que, dels avantatges de la baixa fiscalitat —on no existeixen impostos sobre el rendiment ni sobre el patrimoni—, se'n beneficien únicament els qui viuen al país.

El repte de futur està a saber conjugar unes condicions favorables a la inversió —xifrades, a més de la baixa fiscalitat, en l'estabilitat política, la seguretat jurídica i ciutadana i el secret bancari— amb una obertura que faciliti l'establiment de societats en general i de societats *off-shore* en particular, una recomanació del pla estratègic que encara no s'ha complert. Fins al moment actual la llei no permet més d'un 33% de capital estranger en les societats, un condicionant

que, malgrat la figura del "prestacionoms" habitual en el comerç (basada en un contracte privat de fidúcia en virtut del qual un andorrà posa al seu nom una empresa o un capital que és realment d'un tercer), no ofereix prou garanties a les grans companyies. Una nova llei de societats que els polítics beneeixen sense grans discrepàncies i que espera veure la llum en la nova legislatura sorgida de les eleccions del 16 de febrer permetrà la instal·lació d'aquelles societats amb capital totalment estranger que compleixin determinats requisits per ser declarades d'interès especial i que estaran subjectes a una fiscalitat moderada.

Una altra obertura en perspectiva, més delicada, és la del sector financer. Des de fa anys operen a Andorra cinc bancs —alguns dels

L'agricultura andorrana està monopolitzada pel conreu massiu de tabac. Aquest producte, amb uns rendiments milionaris, ha estat afavorit per la relació entre col·lectors, fabricants i govern, mantinguda per raons de clientelisme polític.

ARXIU / ACTUAL

quals participats per capital espanyol o francès—, més "la Caixa", tots sis en règim d'exclusiva concedida el seu dia pel Consell General, exclusiva que un conjunt de lleis bancàries en curs de promulgació, destinades a adequar el sector al precepte constitucional de la lliure competència, vindran a trencar en permetre l'obertura a la instal·lació de noves entitats que reuneixin les degudes condicions de solvència. L'operació en curs té nervioses les entitats, en part pel que l'obertura pot representar de competència en el repartiment d'un pastís —basat en un volum global de dipòsits que voreja el bil·lió i mig de pessetes i que els bancs exploten sobretot amb la compra-

El modern creixement d'Andorra s'ha fet amb molt poca planificació. Els andorrans han viscut al dia durant molt de temps, obrint les botigues al matí i rebent els compradors àvids de buidar la cartera.

La ramaderia andorrana necessita una reorganització i espera des de fa anys la construcció d'un escorxador per poder comercialitzar la carn del país al mercat interior. Les grans superfícies (dreta), d'altra banda, són el sector comercial menys afectat per la crisi. El comerç petit i mitjà és el que tindrà més problemes per superar l'estancament de les compres.

venda de divises-, en part per les possibles mesures de control oficial que es puguin establir, però sobretot per la temença que una liberalització poc controlada pogués engegar en orris el bon nom d'Andorra com a plaça financera; un bon nom que els bancs d'Andorra han cuidat seguint escrupolosament un codi deontològic de disciplina comuna contra el diner d'origen criminal. "Els banquers d'Europa ens observen amb atenció i tenen por que el país no es converteixi en un forat negre", comentava fa poc a aquest periodista un alt directiu d'un banc andorrà que acabava d'entrevistar-se amb un homòleg seu d'una important entitat d'un dels països veïns. Naturalment, quan parlava de forat negre es referia, més que no al diner negre procedent de "viatgers fiscals" -discretament acceptat i guardat per les entitats andorranes- al diner d'origen pròpiament criminal.

Bon veïnatge. Allà on tampoc Andorra no pot ser un forat negre és en les seves relacions amb Europa. Si els banquers europeus observen l'evolució del seu sector amb atenció, també ho fan les cancelleries, especialment les dels dos estats veïns, que tenen els seus representants diplomàtics i consulars destacats permanentment al país. Les relacions econòmiques amb la UE segueixen un bon curs. Un primer acord signat el 1991 es va veure perfeccionat a partir del juliol de l'any passat per un conveni que permet a Andorra de posar en lliure pràctica els productes procedents de països tercers i convertir la duana andorrana en duana exterior europea.

Però, malgrat aquests avantatges, no tot són flors i violes. Les autoritats andorranes es van sorprendre quan, fa uns mesos, la Unió Europea va decretar la fi de les restitucions a les importacions de formatge i no semblen gaire còmodes en pensar que qualsevol dia pot passar el mateix amb les de la carn i altres productes. És aquest un dels preus -lligat a la fi dels privilegis- que el país ha de pagar per la seva "normalització" europea.

Un altre preu, no satisfet encara, és el de la fi del contraban a gran escala de tabac ros americà. El contraban tradicional, basat en uns "negociants" que feien de la seva feina tot un ofici i que eren gent del país socialment integrada a banda i banda de la frontera, era una activitat que donava vida reci-

ra, i així ho demostren les repetides queixes al govern andorrà dels governadors civils de Lleida i, recentment, de la delegada del govern central a Catalunya, que ha decidit de reforçar severament la vigilància als camins de muntanya. Andorra no ha vigilat mai els seus camins de muntanya, ni abans del conveni amb la UE ni després de la seva entrada en vigor, malgrat que el seu text obliga ambdues parts -Andorra i els estats europeus- a l'assistència mútua en matèria de frau duaner. L'estiu passat, en què els paquetaires operaven multitudinàriament a plena llum del dia a les vores de la carretera general davant l'admiració de les cues d'automobilistes, les autoritats es van limitar a demanar-los una mica més de discreció.

El contraban tradicional ha estat substituït per grans organitzacions que tendeixen a una ferotge competència.

proca als dos costats i que sabia trobar el sostre que permetia operar en la tolerància. D'uns anys ençà, els "negociants" tradicionals s'han vist substituïts per organitzacions amb estructures autènticament empresarials, que empren joves forans no sempre socialment adaptats i que tendeixen a una ferotge competència. El volum de negoci en un any, fonts de la duana espanyola el xifraven el maig passat en un valor a l'estat espanyol d'uns 10.000 milions de pesetes, mentre que la competència ha portat l'últim any a renyines que s'han saldat amb baralles i tiroteigs que han causat ferits i uns quants morts.

És evident que aquesta dinàmica és nociva per al bon nom d'Andor-

El dia que els dos estats veïns -també ha crescut el contraban a França, i ja ha causat també un mort, aquest per accident- requereixin seriosament a Andorra la limitació d'aquestes pràctiques, a les autoritats no els caldrà enviar policies a la muntanya: en tindran prou despenjant el telèfon i dient als fabricants que el dia de tancar l'aixeta ja ha arribat.

Ja no pot ser una illa. L'Andorra del futur es forja en el present, sovint a cops d'improvisació, amb decisions no prou meditades, amb salts endavant i marxes enre, ensepegant reiteradament amb les mateixes pedres, i amb l'estigma de la desreglamentació que li ve de molt lluny i que no es pot

conjurar en quatre dies. Però la vitalitat del país i de la seva gent és proverbial. Aquest nou model econòmic de què tant es parla i que no arriba a quallar en un organigrama beneït i consensuat, es va aixecant de fet dia rere dia malgrat els ensopecs i les dificultats. Un exemple paradigmàtic n'és el centre termolúdic Caldea, construït a iniciativa del comú d'Escaldes-Engordany amb capital públic i privat, amb uns magres resultats respecte a les expectatives d'inversió que han portat quasi a la bancarrota la corporació que ha hagut d'assumir una gran part dels 4.667 milions de pessetes que ha costat l'obra. Doncs bé, Caldea, avui, després de dos anys d'explotació, es revela com un atractiu turístic de llarga vida capaç de generar riquesa, més enllà dels ingressos dels tiquets d'entrada.

Queden per dilucidar uns altres projectes i per resoldre unes altres necessitats. En el sector de l'economia primària, per exemple, s'imposa una racionalització de l'agricultura, monopolitzada avui pel conreu massiu de tabac –un conreu de rendiments milionaris afavorit per una surrealista relació entre colliters, fabricants i govern, mantinguda per raons de clientelisme polític i que acaba cada temporada amb la conversió de la major part del tabac collit en adob per als camps que se sembraran l'any següent–, i també de la ramaderia, que espera des de fa anys la construcció d'un escorxador per poder comercialitzar la carn del país al

mercat interior. Un sector primari revitalitzat podrà afavorir el reforçament d'un país de muntanya de vocació turística que avui paradoxalment no té a penes cap producte de la terra per oferir al visitant.

Queda també per fer l'endrega territorial, tant pel que fa als excessos constructius de les últimes dècades –que han convertit bona part del paisatge en un informe atapeïment d'edificacions– com pel que fa a la gestió del medi natural i del paisatge, factors imprescindibles, juntament amb la reordenació econòmica general, per assolir aquella Andorra “centre de serveis que ofereix productes i prestacions d'alt valor afegit en un entorn de qualitat” que prefigura el pla estratègic. O encara que fos una mica menys.

Per damunt de tot, però, queda la resolució d'aquella transició, d'aquell xoc entre el caciquisme i l'economia productiva, entre el parroquialisme i una visió global de país, entre els interessos particulars i la primacia de les necessitats col·lectives. A mesura que es resolgui aquesta difícil equació, s'aplanaran els horitzons de futur d'aquest petit país d'arrels seculars que busca el seu encaix en la modernitat. El que és segur és que el camí que Andorra ha iniciat és, en el terreny econòmic tant com en l'institucional i social, un camí de no retorn que fa que ja mai més no pugui ser una illa.

Àlvar Valls

La cruïlla

Un ciutadà pot fer una anàlisi comprimida de l'actual economia andorrana prenent per base les manifestacions del cap del consell de Sant Julià de Lòria. El futur són els impostos que “poden i han de sortir dels sectors que funcionen bé”. I no calla quins són: “bancs, indústries del tabac, gasolineres i grans superfícies”.

El món comercial va a la baixa, i més el modest i mitjà. Els deu milions de compradors del 1989 s'han convertit en sis milions. Les importacions s'han aturat als 120.000 milions.

La classe política creu en el creixement sense límits que el país va conèixer durant “els trenta anys gloriosos que diuen a França”.

El món desenvolupat viu amb el temor que la minoria cada vegada més rica no vagi marginant un nombre superior d'homes que la indústria o l'agricultura automatitzades ja no necessiten. Ja té un nom: “l'horror econòmic”.

No és el cas d'Andorra, però sí que ho és l'aparició del mateix mecanisme d'enriquiment que comença a llençar gent per la borda. Ho vaig advertir al *Diari d'Andorra* sota el títol “El feudalisme modern”. Hi ha una altra imatge que descriu la situació de crisi: Andorra fou un territori on només calia plantar l'arbre i ja en podies viure. S'ha acabat. Els grans arbres amb capital acumulat s'expandeixen en amplitud i ofeguen els petits de tots els sectors.

Han estat trenta anys sense cap projecte de contenció, de preservació i de creixement vegetatiu. S'haurà de ballar al so de qui n'és subsidiari: dels veïns, d'Europa i d'una competitivitat difícil perquè hem esdevingut un país car. Les eleccions de febrer són cridades sota el signe de l'estancament i del dèficit. **Jaume Ros**

La Lliga de Catalunya i el Centre Escolar Catalanista

Jordi Llorens i Vila

Anàlisi de la trajectòria i tes bases socials de dues de les associacions més representatives del primer catalanisme polític: el Centre Escolar –veritable escola de dirigents– i la Lliga de Catalunya –entitat a mig camí entre un club polític i un ateneu.

79 pàgs. 600 ptes.

R. Dalmau, editor

"Episodis de la Història", 311/312

Vuit segles de moble català

Josep Mainar i Pons

Volum il·lustrat que enllaça la pràctica professional de l'autor amb l'estudi històric. Taules, bancs, caixes, caixes de núvia, armaris, cadiratges, llits, sots, tres, dauradures...; fustes, eines, xarneres, frontisses...; ebenisteria, marqueteria...

128 pàgs. 2.200 ptes.

R. Dalmau, editor

"Col·lecció Nissaga", 10

EL CANIGÓ

Joseph Ribas

Narrat amb un to poètic, el llibre explica la importància d'aquesta muntanya en moments crucials de la història de Catalunya; a la vegada que fa un repàs dels escriptors i pintors a qui ha inspirat en llurs obres. El

llibre inclou una breu guia i uns quants itineraris pel Canigó i els voltants.

Preu: 6.900 ptes. Eumo Editorial